

Denne har altid været betragtet som særpræget, fordi Salling i forrige århundrede stemte moderat, hvad der passede godt med egnens gårdmandspræg, men i det 20. århundrede gradvis gik over til Det radikale Venstre. Overgangen begyndte med folketingsmand Carl Hansen (1902–09), videreførtes af Hans Nielsen (1909–20) og fuldførtes af Bertel Dahlgaard, der repræsenterede kredsen 1920–60.

Forfatteren følger valgkampene i kredsen valg efter valg og gør derefter rede for de synspunkter, som kredsens folketingsmænd fremførte i folketinget. Ind i fremstillingen drages Skive Folkeblads holdning, idet den var særlig betydningsfuld. Carl Hansen overtog nemlig ledelsen af bladet, da han gik ud af folketinget.

Carl Hansen er i det hele bogens hovedperson og med god grund, da han var manden bag overgangen til radikalismen. Forfatteren slår dog fast – og e. m. m. overbevisende –, at der ikke var tale om en planlagt kurs. Man ville helst bevare løsgængerstatus; men indførelsen af forholdstalsvalg nødte kredsen til at vælge parti. Som forholdene havde artet sig, blev det altså Det radikale Venstre.

Det er vel ikke alle spørgsmål, bogen besvarer; men den har sin værdi ved at klarlægge de særstandpunkter, der førte til den løsgængertilstand, som gjorde tilslutningen til Det radikale Venstre mulig. Denne virker efter Peter Schous bog ikke så forunderlig. Rigtig nok rejser den så spørgsmålet om, hvorfor det efter forholdstalsvalgmådens indførelse i 1920 i så mange år lykkedes at fastholde et radikalt stemmetal, der var relativt større end det øvrige lands. Traditionen og Bertel Dahlgaards for kredsen velgennede person har nok her været afgørende.

Forfatteren oplyser en passant, at

hans kildemateriale er Rigsdagstidende, Skive Folkeblad, lokale forhandlingsprotokoller, og hvad han selv kan huske. Det er sikkert et udmærket kildegrundlag; men det må meget beklages, at bogen er uden noteapparat, så at man ikke overalt kan se, hvad forfatteren bygger på. Dette hindrer imidlertid ikke, at bogen er værdifuld for den historiske forskning ved sit forsøg på at klarlægge de kræfter, som har rørt sig i det politiske led, der går forud for Christiansborg-stadiet. Man kunne ønske sig flere sådanne mikroanalyser.

Tage Kaarsted

Peter Riismøller: Sultegrænsen. (Nyt Nordisk, 1971). 139 s.

»Det er magtpåliggende at få registreret sejren over hungeren, mens erindringen derom endnu ikke er helt sløret af vor tids billigste og populæreste narkotikum: myten om de gode, gamle dage.«

Således skriver Peter Riismøller i en efterskrift til sin bog, og det er jo en udmærket programerklæring. »Sultegrænsen« handler da også om mad på en ny måde, ikke som delikatesse, men som livsfornødenhed.

Der er tale om et stykke kulturhistorie, og forfatteren har, siger han, hentet en stor del af sit stof fra eget erfaringsfelt, nemlig fra en opvækst akkurat på den rigtige side af sultegrænsen, men med lejlighed til mange observationer hinsides denne grænse. Bogen får dermed et stærkt personligt præg, og det kan være rimeligt nok, at forfatteren ikke i den række essays, der er tale om, arbejder med noget noteapparat. Det er ikke mange historikere, der kan have et så personligt forhold til sit stof som Riismøller, og her smitter det

også af på formen. Han bander dygtigt en sjælden gang, om ikke hvis fortiden går ham imod, så dog hvis den ikke lader sig aflokke fornødne oplysninger. Noget karakteristisk for denne fremstilling er også forfatterens vilje til at følge den historiske udvikling op til nutiden. Det giver perspektiv. I et afsnit om selvforkaldte naturkatastrofer og jordplyndring langer han ud efter den nu så moderne halmafbrænding, der finder sted af kortsigtede økonomiske grunde, og som kan betyde muldens undergang. Det tilkommer eksperter at tage stilling til sådant i sit bredeste perspektiv, men en gang imellem melder den fornemmelse sig, at Riismøller selv nærmer sig betænkeligt den romantiske opfattelse af fortiden, f. eks. når han vrisser ad nye driftsformer i landbruget.

Bogen er rigt illustreret, bl. a. med forfatterens egne fotografier, taget gennem de sidste 35 år, og de viser bedre end andet himmerlændingens store indsigt i forholdet mellem nordjysk natur og kultur.

Indholdsmæssigt er bogen uhyre fængslende. Som nævnt består den af en række essays uden egentlig sammenhæng, blot med det til fælles, at de handler om kampen mod sulten.

I et afsnit om fattigkost fortælles der om grød, alternativet til brød, og den mest økonomiske anvendelse af det dyrebare korn. Men der er forskel på grød, og f. eks. rugmelsgrøden var ikke morsom. Det blev sagt, at den kunne klaskes op på væggen og afgnaves uden brug af redskaber. Ligeledes om den berygtede Rumford-suppe, overtaget fra det engelske fattigvæsens spisereglement. I opskriften var der angivet et kvart pund kød til seks portioner, men med islæt af ærter, brød og bygryn var det dog en suppe med nogen næ-

ring. Den lignede på mange måder den såkaldte Kjærbølsuppe, som man diverterede de tyske flygtninge med i 1945; den virkede ikke indbydende på tilskueren.

Videre beskriver Riismøller vårhungeren, som børnene tilfredsstillede med en grøn rugvise, og han fortæller, at den skyldtes mangel på C-vitamin, der medførte forårstræthed. Ligeledes om engelsk syge og andre mangelsygdomme, som først en senere tids ernæringslære skabte våben imod.

Det var i begyndelsen af dette århundrede, at forholdene bedredes på dette område. Til eksempel fortæller Riismøller om vinteren 1900, da jernbanen gennem Rold skov føj til med sne fra januar til påske, og jordløse fra tre sogne strømmede til Skørping for at få lejlighed til at tjene nogle få kroner ved snekastning. Nogle var for forsultne og forslidte til at klare arbejdet og faldt fra, i enkelte tilfælde først efter at have druknet elendigheden i den velsignede og forbandede brændevin. Men tyve år senere, fortæller Riismøller, blev der bygget underføringer under samme bane, og da meldes der ikke om frafald. Landarbejderne var sluppet inden for sultegrænsen.

En vigtig del af baggrunden for den almindelige forbedring i ernæringsforhold og levestandard var landboreformernes resultater for produktionsvilkårene. Hertil kom vaccinen og hygiejnens fremskridt, og i det hele betød det, at den fattige befolkning kunne begynde at overleve. For første gang i flere hundrede år begyndte byerne at vokse. De problemer, der opstod i forbindelse med byernes hurtige tilvækst, beskæftiger Riismøller sig ikke med; det er ikke hans område, men om andre af disse »overlevende«, udvandrere og bør-

ster og herregårdsarbejdere, fortælles der.

Og ind imellem om mere eller mindre anonyme medborgere fra de nødlidendes klasse, karakteriseret ved tilnavne, f. eks. Bovse-Drejes og Jens Røv, begge naturligvis uden bund i bukserne. Men Tus-Hans får det sidste ord. Han hængte sig i gedens tøjr, men det blev opdaget i tide, og han reddede livet. Men hvilket liv. Da præsten foreholdt Tus-Hans, at han nær havde begået en dødssynd, svarede han: »Ja, det kan præsten sagtens sige, der har, men jeg har ikke krumme, jeg har ikke skorpe«.

Ib Gejl

Mads Sig Steffensen: Mit liv og virke. Fra Husmandssted til Christiansborg. (Christensens Forlag, Struer, 1970). 130 s.

Mads Sig Steffensen – husmand fra Naur ved Holstebro – var kendt i offentligheden som formand for Retsforbundet i otte år i 1940'erne og 50'erne. Han døde pludselig i april 1969, en lille måned før sin 70 års fødselsdag. I indledningen til hans efterladte erindringer skriver direktør Knud Tholstrup, at man kan lære meget af dem, fordi de giver en indgående forklaring på en løsning af en lang række samfundsmæssige problemer, og at de kan være nyttige for dem, der vil studere den historiske udvikling i landbrug og andelsforeninger. Det er vel så som så. Meget nyt bringes ikke. Samfundsproblemerne indskrænker sig i hovedsagen til præsentationer af Retsforbundets ideer – endog ind imellem belagt med tal. Og detaljerne fra husmandsorganisationerne har nok kun interesse som bidrag til en helhed, hvoraf de endnu kun er et lille led. I småglimt aner man, at

Mads Sig Steffensen holder noget tilbage, hvad der selvfølgelig for historiens skyld er ærgerligt, men ellers kun et yderligere træk til billedet af en jævn og retlinet mand. Det er således karakteristisk, at hans partis indre forhold og dets koryfæer praktisk talt kun nævnes, og selv om der er et par sider om regeringsdannelsen i 1957, går han heller ikke her i dybden. Selv om Mads Sig Steffensen nåede at komme i både Lands- og Folketing (1951–53 i denne rækkefølge), kom hans politiske hovedindsats til at ligge i de talrige kommissioner og råd, af hvilke han blev medlem. Svært må det have været mange gange, når særstandpunkter skulle tages, og mindretalsbetænkninger udformes – for partiets ideer egnede sig kun sjældent til kompromisser – svært selv om Steffensen hævder, at en retsstatsmand aldrig må tabe modet eller anse et arbejde for at have været forgæves.

Det mest værdifulde i erindringerne forekommer at være nogle smukke skildringer af barndommen ved Nissum Fjord og af ungdommen, hvoraf en del blev tilbragt som karl på Nørre Vosborg. I Naur var Steffensen i 20'erne og 30'erne hønseripioner på landsplan, og han beretter levende om, hvad disse nymodens eksperimenter kostede. God er også en glad-interesseret fortælling om en rejse til børn og familie i USA og Canada i begyndelsen af 1960'erne. Det sidste sted så Steffensen nogle af sit partis ideer sat i værk. Det glædede ham og gav ham mod til ikke at opgive kampen.

Finn H. Lauridsen

Viggo Kampmann: Mit forhenværende liv – i glimt. (Fremad, 1971). 112 s.